Stora Lindö

Kulturhistorisk inventering

Växjö kommun

David Fuchs
Smålands museum
Rapport 2010:

© 2010 Smålands museum
Foton av författaren
Produktion, tryck och distribution:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
Växjö 2010
ISSN 1403-2902

Innehållsförteckning

Stora Lindö 5
Allmän historik 5
Sjösänkning 11
Iakttagelser på plats i fält 2010-10-08 12
Förslag på levandegörande av miljön på Stora Lindö 22
Bilaga beskrivning av byggnader och åtgärdsbehov 23
Jordkällaren 23
Ladugård 1 24
Ladugård 2 26
Västra fasaden 26
Norra gaveln 27
Östra långsidan 28
Södra gaveln 29
Bostadshuset 30

Stora Lindö

Allmän historik

Ön Stora Lindö utgör något av en bortglömd pärla där den ligger i Södra Bergundasjön. En sjö som i historisk tid även gått under benämningen Sörsjön.

Genom ett smalt sund, placerat mitt i naturreservatet Bokhultet, beläget bara några kilometer söder om Växjö, skiljs Södra Bergundasjön från den angränsande Norra Bergundasjön.

Stora Lindö och det angränsande Bokhultet utgör ett stycke intressant natur vilken under generationer tjänat som utflyktsmål och mötesplats för Växjös invånare. Enligt boken ”Gamla Växjö berättar ännu en gång” av författaren Nils Hyltén-Cavallius står åtskilliga referat över utflykter till Bokhultet att finna i den lokala pressen och protokollsböcker från tiden omkring och före sekelskiftet 1900. I nämnda skrifter omnämns bland annat rokarlen ”Johan på Sundet” vilken ofta bistod med att frakta personer över den smala förbindelsen mellan Norra och Södra Bergundasjön. För denna tjänst skall resenären ha avkrävts en summa på två öre per resa.

Så småningom byggdes en gångbro över Sundet till vilken greve Posse på Bergkvara upplät virket. En bredare bro, vilken även medgav transporter till häst och med vagn, uppfördes först under 1920-talets början.[1] År 1958 invigdes en ny bro över Sundet, denna gång var det andra kompaniet Ing 2, Eksjö som svarat för byggnationen. Huvudanledningen till byggandet av en ny bro var att möjliggöra för bättre transportmöjligheter inom försvarets övningsfält.[2] Under 1970-talet ombyggdes bron över sundet ytterligare en gång. Denna gång utfördes arbetet emellertid på ett så bristfälligt vis att man redan år 1980 tvingades ersätta bron med en ny. Med all sannolikhet har bron över Sundet ombyggts vid ytterligare några tillfällen detta har dock ej stått att finna spår av i det historiska materialet.

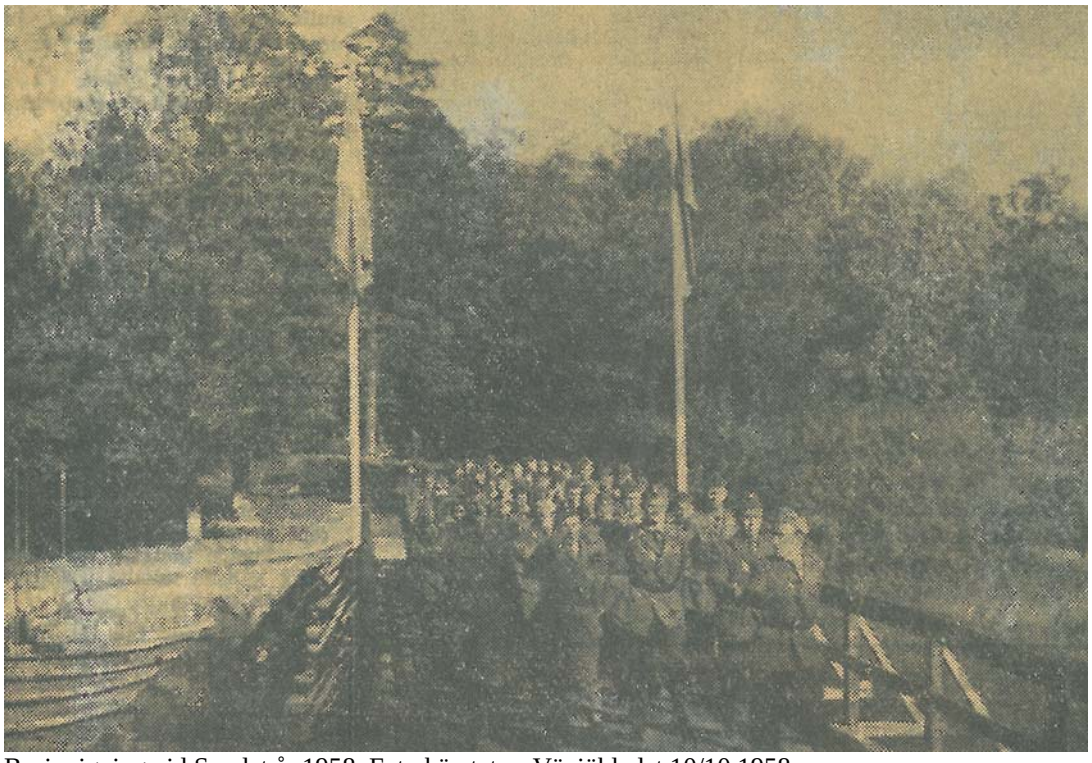

Broinvigning vid Sundet år 1958. Foto hämtat ur Växjöbladet 10/10 1958.

[1] Gamla Växjö berättar ännu en gång, Nils Hyltén-Cavallius
[2] Växjöbladet 10/10 1958

Kapten John Hurtig framför den pågående brobyggnationen vid Sundet år 1980. Foto hämtat ur SMP 11/6 1980.

Redan år 1896 upptogs Bokhultet av de styrande som skydds- och fredsskog. Under sommartid utgjorde Bokhultet en omtyckts vallfartsort, särskilt för den danslystna ungdomen. Genom rådman Sjöqvists försorg uppröjdes år 1869 en lämplig plats i skogen där såväl dansbana som tillhörande sittplatser inrättades. Men redan före dansbanan nyttjades de gräsbevuxna slänterna invid sjön för dans och ungänge. Vid denna tid erbjöd även Bokhultet goda badmöjligheter. Några hundra meter norrut utmed Norra Bergundasjöns östra strand fanns vid tiden två badplatser som livligt frekventerades, i huvudsak av boende i stadens västra delar. Badplatserna var vid den här tiden lika omtyckta som Evedal och Sansbro. I Nils Hyltén-Cavallius bok kan vi läsa att ”På 1890-talet var det inte vanligt att flickorna sjöbadade. Baddräkten hade vid denna inte slagit igenom vid bad i Sörsjön. Det var alltid spännande för omgivningen, då en och annan av det täcka könet steg ned i vattnet, oklädd i sin evagestalt.”. Enligt de historiska källorna skall det även under en tid ha funnits ett badhus invid Bergundasjöns strand. Många festliga tillställningar skall ha hållits i såväl Bäckaslöv som i Bokhultet då stadens invånare med musik i täten tågat ut till dessa nejder för att roa sig.[3]

År 1916 hotades Bokhultets fortsatta existens av ett kungligt påbud vilket gjorde gällande att årlig avverkning skulle få utföras i området. Genom skrivelse till regementschefen, författad av länsjägmästare Eugen Hemberg, kunde emellertid detta hot avvärjas till Växjöbornas stora lycka.

I Småländska arkivet kan man finna uppgifter om att Lindö under 1700-talet var ”Magistraten på lön anslagne”. Ön omfattade cirka 20 tunnland. I ortspressen 1850 står det skrivet att ”*Utöver utvärdshus finns sköna lantställen med idylliskt sköna lustparker. Det till staden hörande Bokhultet i Bäckaslöv har en ganska farbar körväg anlagd av Hushållskommittén.*
Styr kosan till Lindö tillhörande Magistraten. Innehaves av handlanden Bäckström 1850. Lagom från Biskopsnäset. Av arrendatorn undergått en försköning medelst odlingar, planteringar, nya vägars anläggande. Uppförande av ett välplanerat lusthus, varifrån två vägar omgivna av alléer leder ned till sjön åt flera sidor.

[3] SMP 24/3 1923

Denna ö har fordomdags ej varit besökt av andra än dagakarlar, som där årligen skördat en torftig gräsföda men under de två sist förflutna somrarna har denna ö utgjort en behaglig vallfartsort för herrskapen av både högre och lägre rang. Man kan färdas dit i båtar antagligen direkt från den s.k. Biskopsudden eller från det sund som förenar Södersjön med Bergundasjön, varest på tillsägelse dagen förut såväl fartyg som vederbörligt examinerad sjökapten äro tillgängliga mot billig frakt"

Även på angränsande ö, Lilla Lindö skall vid tiden kring sekelskiftet ha funnit en mindre byggnad "ett litet grått skjul, som slåss med några tallar om utrymmet"[4] Sannolikt nyttjades detta av den som innehade ön på sitt arrende och som tillsåg att betet av ön sköttes.

Transportmöjligheterna till Stora Lindö var under dess storhetstid väl ordnade. Enligt uppgift av Nils Hyltén-Cavallius i "Gamla Växjö berättar ännu en gång" skall man ur dagspressens uppgifter kunnat läsa om de kommunikationsmöjligheter som fanns att tillgå till ön. "Galeasen Sundet" förd av kapten Ask skall varje dag kl 8 och 11 avseglat till det vackra luststället Lindö samt återvänt därifrån kl 9 och tolv på dagen medtagande passagerare både fram och åter. Slupen "Jockum" framförd av kapten Engström avgick varje dag under sommarmånaderna från Borgmästarudden till Lindö kl 6 på förmiddagen och kl 2 på eftermiddagen med returfärder kl 10 fm och 6 em. Ombord på färjan erbjöds passagerarna plats för intagande av medhavd förplägnad. Vid lugnt vatten gick färden genom sundet till egendomarna Kampen och Wallen. Vid dessa tillfällen kunde det även emellanåt bjudas musikunderhållning ombord. Utöver nämnda transportmöjligheter skall det även ha funnits flertalet villiga båtägare vilka mot ersättning kunde tänka sig att bistå ressugna personer med transport till Lindö. Så långt fram som på 1930-talet skall familjen boende på Lilla Vallen tillhandahållit en angöringsplats för båtar varifrån man mot en billig peng antingen kunde bli rodd över till Lindö eller hyra sig en båt. Samma möjlighet skall även ha funnits vid sundet innan bron kom till.

Om fisket i Södra Bergundasjön kan man läsa att flertalet fiskare under årens lopp såväl på yrkesmässig basis liksom som fritidsnöje prövat sin fiskelycka. Petter Svensson även kallad "Peter på Sjötorpet" är en av de mer framträdande personligheter vilken tillbringade i stort sett varje dag av sitt yrkesverksamma liv på sjön. I hans arrende ingick även Enön vilken han under sommartid lät beta med sina får. I en artikel i Smålandsposten från den 12 okt 1953 står att läsa hur Petter i en nära nog två hundra år gammal torvtäckt timmerstuga invid Södra Bergundasjöns strand framlevt sina dagar som aktiv fiskare i Södra Bergundasjön. I skenet från fotogenlampan och stugans öppna spis tillbragte han mången kväll med att laga sina trasiga fiskenät. Förr i tiden drog Petter fångsten på kärra in till stan men i takt med att sankmarkerna kring sjön torrlades och utdikningar genomfördes försämrades fisket avsevärt. Mot slutet av sin yrkeskarriär förvarade han därför sin fångst i en sump vid sjökanten tills handlarna från stan kom och hämtade den.

[4] Växjöbladet 17/3 1953

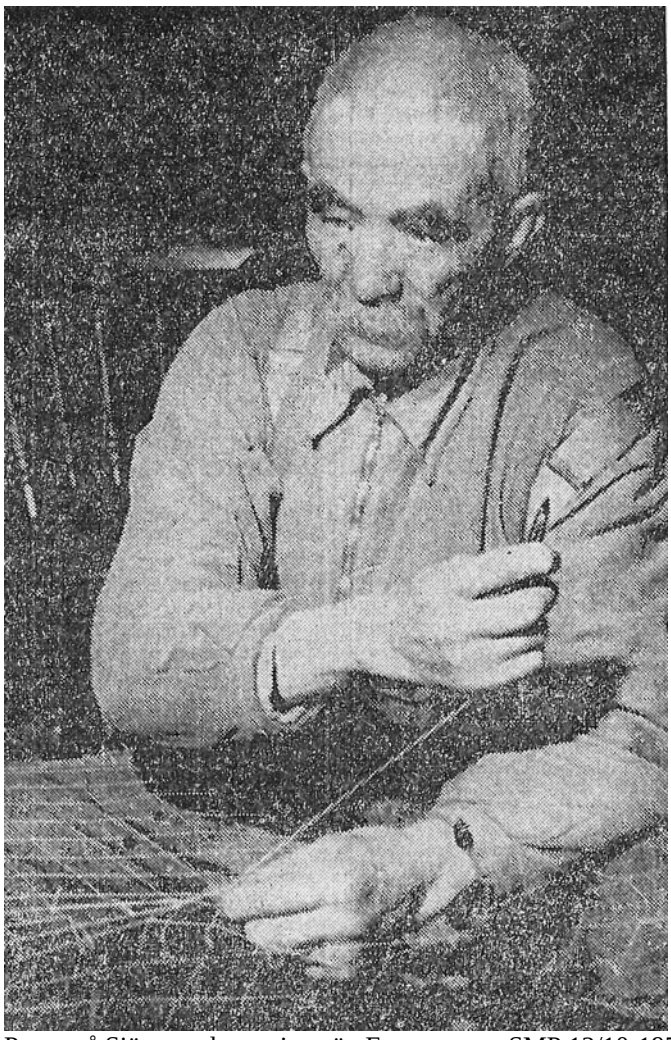

Petter på Sjötorpet lagar sina nät. Foto taget ur SMP 12/10-1954

Under stadskamrer Anders Ahlgrens ledning exploaterades ön. Ahlgren lät anlägga en präktig körväg i nord-sydlig riktning. Vid strandkanten uppfördes lastbryggor för att underlätta överskeppningen av förnödenheter. Under Ahlgrens tid bröts även ny mark och jordbruksnäringen på ön kom att blomstra. Under årens lopp har flera arrendatorer passerat på Lindö.

Bild av huset på Stora Lindö taget på 1920-talet. Foto hämtat ur boken ”Gamla Växjö berättar ännu en gång”, Nils Hyltén-Cavallius

I början av seklet innehades arrendet av fiskhandlaren Johan Ingemansson. Ingemansson hade sin bostad på Båtshusbacken i Växjö men tillbragte, under några decennier, sommarhalvåret på Lindö. Till sin hjälp i jordbruket hade han några kor samt en häst. En flatbottnad pråm vilken roddes med åror fungerade som transportmedel för öns kreatur. Under vinterhalvåret när isen bar transporterades gödsel från djurens stall på fastlandet ut till ön. På lastbryggan invid den djupa sjökanten tillbringade Ingemansson många kvällar i goda vänners lag långt bort från stadens livliga fiskhandel.

Fiskhandlare Ingemansson omgiven av vänner på Lindö. Foto hämtat ur SMP 13/11-1971

Ingemansson övergav emellertid Lindö då Kronobergs regemente började använda skjutbanorna på Bäckaslöv. Detta sedan det visat sig att en och annan rikoschett förirrat sig in på ön. Under intervjusamtal med dagens arrendatorer bekräftades ovanstående då de väl kunde dra sig till minnes hur man i det tidigare boningshuset kunde se spår av kulor som kilat sig fast i stugans dörrblad.

Sedan Ingemansson lämnat ön övertogs arrendet i några år av trävaruhandlare Gustav Karlsson för att år 1927 övertas av brukaren av teleborgstorpet Stockholm, Karl Öhrn. Karl bosatte sig på ön och kom att driva jordbruket fram till 1940. Brukandet övertogs därefter av familjens Öhrns nästa generation. Vaktmästare Gustav Öhrn brukade under många år Lindö som fritidsbostad. Under sin tid tillsåg Gustav att den gamla miljön hölls vid liv och att markerna hölls öppna genom betande får.

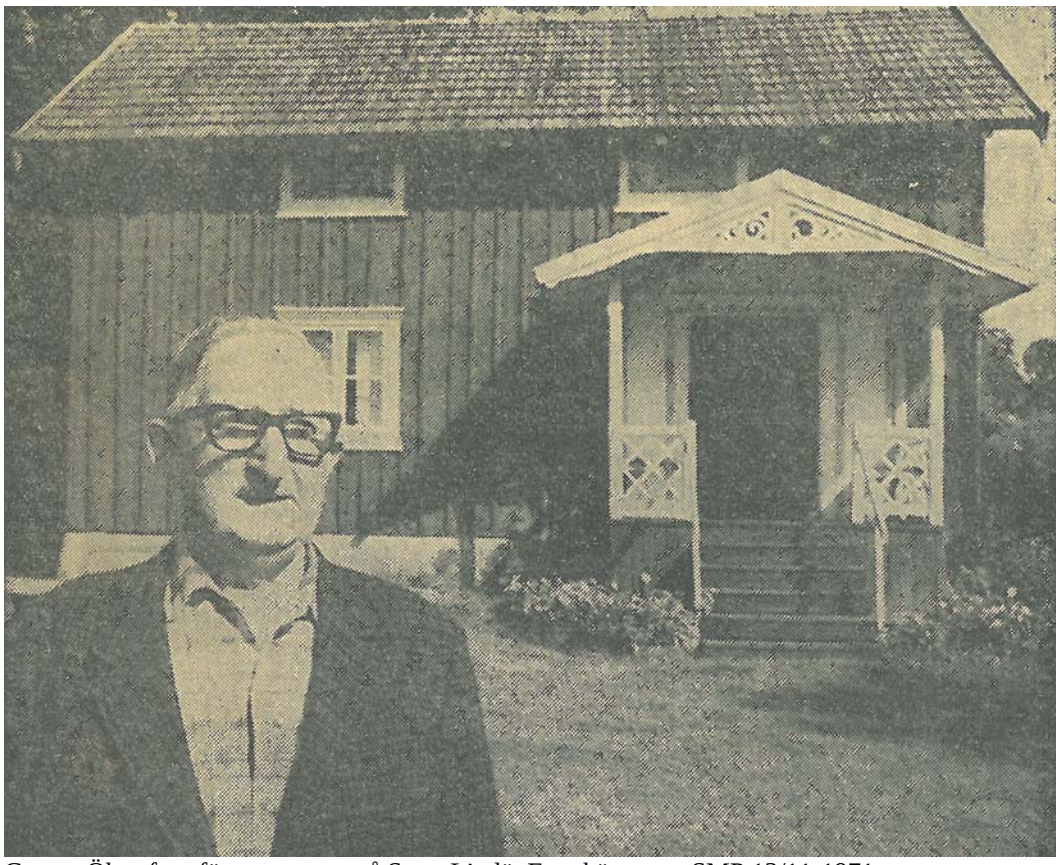
Gustav Öhrn framför torpstugan på Stora Lindö. Foto hämtat ur SMP 13/11-1971

Idag arrenderas ön av makarna Elisabeth och Ulf Johansson, där Elisabeth är släkting i rakt nedstigande led till Karl Öhrn. Tillsammans med sin kusin Göte Hammarstedt, vilken också tillbringat en stor del av sin barndom på ön, tillser de att ön fortfarande hålls öppen med betande får.

Enligt uppgift från kusinerna Elisabeth och Göte bebodde deras släkting och tillika arrendatorn Karl Öhrn bostadshuset på Stora Lindö permanent mellan åren 1927 och 1945. I kusinernas ägo finns en kopia på det arrendekontakt som upprättades mellan Växjö stads Drätselkammare och Karl Emil Öhrn år 1927. Transporterna till och från ön skedde medelst båt och pråm. Träpråmen, vilken särskilt kom till nytta vid transporten av förnödenheter samt av öns betesdjur, är numera upprutten.

Under sin tid som arrendatorer var Karl och han hustru praktiskt taget självförsörjande på vad ön gav. Paret sålde även sina grödor på torget inne i staden.

Då jag ställde frågan till Elisabeth och Göte om det finns några bevarade rester av de tidigare byggnationer, vilka omnämns i Nils Hyltén-Cavallius skrift, fick jag svaret att det på ön finns fundament från en tidigare dansbana liksom rester av en grund från ett tidigare boställe. Spåren av dessa skall fortfarande gå att se på ön.

På frågan om vilka förändringar som skett på öns byggnader i mera modern tid nämndes ekonomibyggnaderna, vars takfall fram till och med 1970-talet varit täckta med stickspån. Vid denna tidpunkt ersattes dessa med dagens sinuskorrugerad aluminiumplåt. Självfallet nämndes även öns äldre torpstuga vilken tragiskt nog totalförstördes i en anlagd brand en gnistrande kall vinterdag den 2 jan 1993. Bostadshuset återuppbyggdes senare på samma grund med en exteriör utformning i likhet med tidigare torpstuga. För att transportera ut de prefabricerade väggelementen till ön nyttjades en helikopter. Såväl branden som återuppbyggnaden skall ha dokumenterats i den lokala pressen.

Sjösänkning

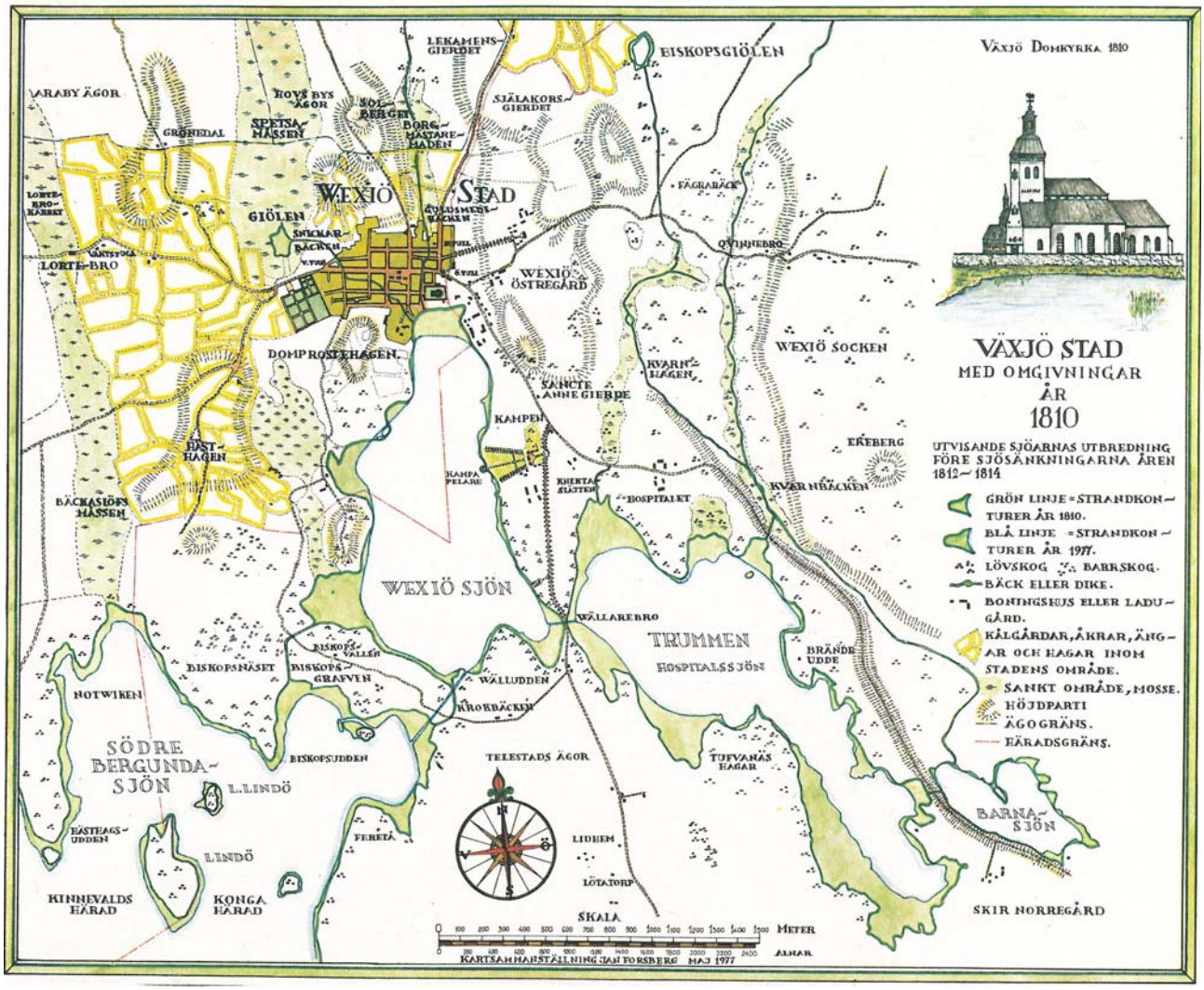

Kartan ovan visar sjöarna kring Växjö före och efter sjösänkningen. Kartan är hämtad ur broschyren ”Sjön Trummen i Växjö” utgiven av Länsstyrelsen i Kronobergs län samt Växjö kommun år 1977.

Efter en stunds rundvandring utmed strandkanten på Stora Lindö inser man ganska så snart att vattenståndet i Södra Bergundasjön måste ha förändrats markant sedan man först började bruka ön. Tydligast framträder denna insikt när man står invid foten på den drygt manshöga lastpiren på öns västsida. För att kunna lägga till med en båt eller lastpråm invid denna pir fordras ett vattenstånd på åtminstone dryga metern över dagens nivå, kanske till och med något ytterligare.

Av de historiska källorna vet man att en relativt omfattande sjösänkning, eller om man så önskar utjämning, av vattennivåerna i Växjösjön, Trummen samt Södra- och Norra Bergundasjön utfördes under 1800-talets första decennium. Av kartan ovan, upprättad 1977, kan man utläsa hur strandkonturerna runt omkring dessa sjöar påverkades av detta. Det framgår då med stor tydlighet att Stora Lindö genom sänkningen av vattennivån kommit att få en något större utbredning. Det som emellertid förbryllar är det faktum att man av Nils Hyltén-Cavallius uppgifter kan dra slutsatsen att såväl uppförandet av stenpiren liksom anläggandet av öns stensatta väg utförts närmare hundra år efter sjösänkningen något som inte ter sig särskilt rimligt. Frågan kvarstår därför om man efter sjösänkningen i början av 1800-talet låtit utföra någon ytterligare sänkning av Södra Bergundasjöns vattenstånd?

Iakttagelser på plats i fält 2010-10-08

Det första intryck som slår en som besökare när man anländer till Stora Lindö är känslan av hur tiden på denna plats mer eller mindre stått stilla. En plats där spåren av många människors flit och uppfinningsrikedom satt sin prägel på naturen. Bostadsbeståndet på ön utgörs av två mindre ekonomibyggnader där man kunnat inhysa gårdens djur och de redskap som behövdes för brukandet av öns jordar. En mindre jordkällare för förvaring av öns rovor samt ett litet charmigt bostadshus vilket under generationer tjänat som såväl åretruntbostad och sommarviste för öns arrendatorer ligger inbäddat i den bitvis mycket täta grönskan.

Lugnet ute på ön är slående. Endast några avlägsna billjud stör den totala upplevelsen av frid. Man kan emellertid samtidigt lätt föreställa sig de vedermödor brukandet av denna lilla ö måste ha medfört i en tid då kommunikationsmöjligheterna var långt ifrån så välfungerande som idag. Hur beroende man måste ha varit av väl fungerande transportmedel. Vintertid när isen på Södra Bergundasjön låg tjock utgjorde naturligtvis sjön en naturlig färdväg medan man sommartid helt tvingades förlita sig till transporter till sjöss med såväl båt som pråm.

Överallt på ön syns tydliga spår av hur man bearbetat den naturligt tillgängliga stenråvaran. Med stenborr och kil har man tuktat naturens egna byggmaterial och lycktas uppföra de mest makalösa anläggningar. Den perfekt stenlagda körvägen som löper i nord-sydlig riktning över praktiskt taget hela ön liksom den monumentala stenpiren som breder ut sig invid strandkanten på öns västsida är bara två exempel som vittnar om såväl betydande materialkunskap som en närmast outsinlig nybyggaranda. Med dagens krav på hjälpmedel och goda arbetsmiljöförhållanden är det nära nog omöjligt att förstå hur någon ensam brukare kunnat åstadkomma de anläggningar som vi idag kan se spåren av runt omkring på Stora Lindö. Kanske är de heller inte verket av en ensam torpares slit utan del i ett av staden initierat projekt för att utveckla ön som turistmål för stadens borgarklass och för vilket man därmed ombesörjt med dagsverkare. Svaren på dessa frågor förblir emellertid till största del dolda i historiens dunkel då källorna från tiden då dessa arbeten utfördes är väldigt knapphändiga.

Nedan följer en beskrivning av de iakttagelser som gjordes under en rundvandring på ön en sval höstdag i början på oktober 2010.

Stora Lindö sett från öster

I anslutning till båtplatsen, belägen på öns östra sida, vilken i huvudsak brukas av dagens arrendatorer finner man direkt vid angöringen spår av hur man tagit ut byggnadssten ur naturliga stenblock till öns byggnader och byggnadsverk. Överhuvudtaget finns en stor mängd rester från stenbrytningen bevarade utmed hela strandlinjen på öns södra och västra sida. Från båtplatsen leder en smal slingrande stig upp mot öns mer högre belägna delar.

Stigen som leder besökaren upp mot ön från båtplatsen i öster.

I marken från öns mer höglänta partier ned mot strandkanten löper ett antal grunda fåror. Om dessa skapats naturligt av eller anlagts av mänsklig hand för att ombesörja borttransporteringen av

tillströmmande dagvatten är svårt att säga. Oavsett vilket skapar de en intressant brytning i det annars relativt släta och tuktade beteslandskapet.

Grunda fåror i marken på öns östra sida.

Öns norra samt nordöstra del är betydligt mer låglänta än terrängen på öns motsatta sida. Stora delar av detta område utgörs idag av torrlagda ytor men har med största sannolikhet före sjösänkningen helt legat under vatten eller i vart fall utgjorts av relativt vattensjuk mark.

På den västra sidan reser sig ön från den omgivande sjön som på en platå där kanterna över långa sträckor täcks av stora ansamlingar med stenblock och rester från den lokala stenbearbetningen. Överlag påträffas mycket stenarbeten/stensättningar invid kanterna runtomkring ön. På öns nordvästra sida skjuter berget upp i dagen.

Låglänt mark på nordöstra sidan.

Stenrester invid öns västra strandlinje.

Vegetationen på ön utgörs till övervägande del av lövträd men med inslag av såväl gran som fur. Bland lövträden återfinns bland annat träslag som al, bok, björk och ek. På delar av den betade marken breder ormbunken ut sig.

Spåren av de senaste årens stormar syns tydligt genom det flertal rotvältor vilka återfinns runtom hela ön. En större koncentration av nedfallna träd återfinns på öns norra del.

Ormbunken breder ut sig på öns norra del.

Rotvältor på öns nordvästra sida.

Svagt upphöjd från omgivande betesmarker löper en mycket välbearbetad stensatt körväg, uppförd med noggrant stensatta kanter. Utmed kortare sträckor kantas vägen av vad som nästan kan tolkas som planterade allélträd.

Öns stensatta körväg sedd från söder.

Körvägens perfekt stensatta kanter kan här skönjas.

I körvägens södra förlängning påträffas en ansamling av bearbetade, huggna/kluvna, stenblock. Dessa utgör en tydlig rest av att man lokalt brutit och bearbetat den sten som använts vid såväl grundläggning för öns ekonomibyggnader, bostadshus liksom vid uppförandet av ovannämnda körväg och västsidans magnifika stenpir. I flertalet av stenarna kan man tydligt se spåren av hur man borrat och spräckt stenen med kilar. Den stensatta vägens sträckning åt söder skulle därmed kunna motiveras av dess angöring till denna potentiella stentäkt. På ytterligare ett flertal ställen runt om på ön finner man rester av sten som tuktats med hjälp av borr och kilar.

Tidigare stentäkt på öns södra del.

I stenen syns spåren av hur man borrat och kilat.

Vid öns sydvästra ände skjuter en smal pir, anlagd av markfunnen sten, ut mot vattnet. Idag ligger denna stenansamling en dryg meter ovan sjöns vattennivå men skulle före sjösänkningen sannolikt ha kunnat fungera som vågbrytare och angöringsplats vid ett tidigare hamnläge på ön. Den tidigare sjöbottnen utanför denna anläggning visar på en möjlig infartsled relativt fri från större stenar.

Utskjutande stenpir av markfunnen sten invid södra udden.

Sydost om nuvarande bostadshus finner man fyra resta stenplintar, placerade i en kvadrat. Dessa utgör troligen en tidigare grundläggning. Enligt uppgift från de nuvarande arrendatorerna på ön härrör denna grundläggning sannolikt från den dansbana vilken enligt de historiska källorna tidigare skall ha funnits på ön. Alldeles söder om dessa grundstenar finner man även ett stensatt kvadratiskt fundament om ca 1 x 1 meter. Någon förklaring till vad detta tjänat för syfte har inte gått att utröna. Första tanken som slår en är att det tidigare skulle ha legat en grävd brunn på denna plats där de idag synliga stenarna utgjort vilplan för ett plant brunnslock. Några spår av en stensättning i marken

kunde emellertid inte skönjas när jorden innanför stenfundamenten försiktigt avlägsnades. Kanske har denna stenläggning istället haft någon koppling till dansbanan.

Strax väster om dansbanans grundläggning kvarstår en äldre avbruten flaggstång i trä vars förankring utgörs av en smäcker järnkonstruktion stagad med flertalet snedställda järn. En äldre grind med enklare dekorativt överstycke placerad mellan två trästolpar påträffas också i nära anslutning till dansbanan och flaggstången. Dessa är emellertid sannolikt av yngre härkomst.

Äldre stenplintar belägna sydöst om nuvarande bostadshus.

Kvadratisk stenläggning.

Äldre avbruten flaggstång med stag.

Rester av gammal grind.

Cirka hundra meter sydväst om det nuvarande bostadshuset påträffas en äldre brunn. Brunnen är belägen på ett vällagt stenfundament och täcks av en enkel träöverbyggnad. Sidorna i den grävda cirkulära brunnen är stensatta. Vattnet hissas upp ur brunnen med hjälp av en spann som i huset är kopplad till en enkel vevanordning. Träöverbyggnaden är i dåligt skick och har varit utsatt för en del skadegörelse varför luckan som skall täcka brunnen lossnat från sina gångjärn. En magnifik huggen vattenränna i gråsten är placerad framför brunnshuset. Rännan har som uppgift att leda bort det vatten som spills vid påfyllning av medhavt vattenkärl. Rännan med sin cirkulära bas och skålformade fåra liksom det halvrunda fundament av huggen sten som brunnshuset vilar på utgör ytterligare ett utmärkt exempel på den fantastiska stenhuggarkonst som format en rad av byggnadsverken på Stora Lindö.

Bilderna visar öns stensatta brunn och de noggrant utförda stenläggningar som omger denna.

Rakt väster om öns bostadshus, i direkt angränsning till vattenbrynet, finner man en stor stensatt platå. Med all sannolikhet är det denna angöringsbrygga eller stenpir som Nils Hyltén-Cavallius hänvisar till i sin bok då han berättar om att man under stadskamrer Anders Ahlgrens tid lät anlägga en lastbrygga för att underlätta överskeppning av förnödenheter till ön. Det var troligtvis också på denna plats som fiskhandlare Ingemansson avnjöt mången trevlig afton i goda vänners lag.

Bryggan mäter i grova drag 10 x 20 meter. I framkanten på såväl den norra som södra delen av bryggan finner man ett cirkulärt hål med stensatta kanter. Vad dessa stensatta brunnar kan ha fyllt för funktion är idag svårt att förklara. Enligt uppgift från Göte Hammarstedt, kusin till en av dagens arrendatorer, skall det emellertid under hela hans barndom ha vuxit ett stort träd i vardera av dessa ”brunnar”. Stenplatån ligger idag cirka 2 meter över Södra Bergundasjöns vattenyta. Sidorna är uppförda med delvis markfunnen men i huvudsak tuktad natursten vilken kallmurats och kilats med

skolsten. Piren döljs idag på sjösidan helt av tätt växande buskage och större träd. På pirens södra sida är det väldigt skräpigt. Här återfinns allt från gamla plattringar till stugans gjutjärnsspis till skor, flaskor, batterier, konservburkar med mera. Sannolikt har denna plats nyttjats som avskrädesplats under flera generationer. Runt om på ön, i synnerhet ned mot vattenbrynet, finner man dessutom rester av sönderrostat fårstängsel vilket sedan länge tjänat ut.

Stenpiren sedd från söder.

Stenpirens hörn och framkant.

Pirens två stensatta nedsänkningar.

Närbild på pirens ena stensättning.

Vid öns nordligaste udde skjuter låga sluttande klippor ut i sjön. Från denna plats löper samma noggrant stensatta väg upp mot öns centralare delar. Vid uddens spets delar sig vägen i tre smalare

tarmar och delar därigenom uddens område i tre kilformade vikar. Idag ligger dessa områden helt torrlagda men skulle en gång i tiden mycket väl ha kunnat tjänstgjort med en vågbrytande funktion då mindre båtar lagt till vid udden. Runt ön finns även ett antal utskjutande ”naturliga” stenpirer.

Smal stensatt väg som tillsammans med tvärgående dito tidigare kan ha tjänstgjort som hamnläge vid norra udden.

Kullfallna träd och sly gör stensättningarna svårtolkade.

Den stensatta körvägens norra sträckning.

Invid strandkanten på öns nordöstra del finns bevarade rester av en enklare upplagd stenmur. Mindre fragment av liknande murar finns även på ett par andra ställen på ön.

Enkel stenmur i angränsning till strandlinjen på öns östra sida.

Förslag på levandegörande av miljön på Stora Lindö

Som ett första steg i att förtydliga och tillgängliggöra de kulturhistoriska lämningarna på Stora Lindö vore det önskvärt att genomföra en varsam gallring och uppröjning i anslutning till de platser som man vill exponera. Exempelvis skulle nedtagning av en del mindre träd och buskage invid stenpiren på öns västra sida ned mot sjökanten liksom vid ”hamnläget” på öns norra ände kraftigt bidra till att framhäva dessa byggnadsverk/anläggningar. Vidare skulle en uppröjning utmed hela den stensatta vägens sträckning från norr till söder genomföras med särskild betoning på vägens mer höglänta partier mitt på ön där den idag praktiskt taget är helt dold av tätt växande sly.

Skyltar med kortare texter och gärna någon bild/illustration som beskriver de olika platserna på ön för besökaren skulle vara en god investering. Vid öns nuvarande ”hamnläge” eller i anslutning till öns gårdscentra skulle en schematisk översiktskarta som pekar ut en rad företeelser med fördel kunna tas fram.

En springande punkt i att göra ön mera tillgänglig för allmänheten ligger i förbättrade transportmöjligheter. Där skulle man från kommunens sida kanske överväga att ordna med guidade visningar av ön vid några tillfällen under året. Dessa guidningar kunde ha lite olika utgångspunkt, antingen i öns växtlighet och odlartradition eller i dess kulturhistoriska lämningar. Visningarna skulle med fördel kunna samordnas med andra arrangemang som hålls i det angränsande naturreservatet Bokhultet.

Att ta fasta på den levande danskulturen vore ytterligare en möjlighet. Genom att sommartid låta uppföra en tillfällig dansbana ute på ön och arrangera danskvällar med transport ut till ön skulle man kunna återkoppla till dess tidigare funktion som en samlingsplats för förnöjelse och rekreation.

Filmvisning i det fria, i likhet med de visningar som genomförts på olika platsen runt om i länet av Reaktor Sydost skulle kunna vara ett trevligt arrangemang. Lämpligt vore väl då att hitta en film antingen med ö- eller kanske fisketema.

Bilaga beskrivning av byggnader och åtgärdsbehov

Jordkällaren

Jordkällaren sedd från norr.

Källaren är uppförd med kraftiga naturstenmurar av tuktad gråsten. Taket utgörs av ett par långa och kraftiga stenblock vars ändar vilar på källarens sidomurar. Utvändigt är taket täckt med ett tjockt lager jord. Källarens dörr utgörs av en enkel bräddörr klädd med stående spontad slätpanel.

Dörrens panel liksom tröskeln och karmstyckets nedre delar uppvisar rötskador. En lagning där skadat material ersätts med nytt material i samma dimension och kvalitet är att rekommendera. Dörren behöver även kompletteras med ett nytt gångjärn i nederkant samt förses med en ny tjärstrykning.

Källarens rötskadade tröskel och dörr.

Fogning utförd med cementbruk.

Till följd av att källarens murverk vid någon tidpunkt fogats med cementbruk har dessa partier inte längre kunnat följa med i murens naturliga rörelser. Detta har fått till följd att delar av murens fog och innanförliggande skolsten skjutit ut ur källarens stenväggar. För att komma till rätta med detta problem rekommenderas att felaktig cementfog knackas bort. Behovet av komplettering med ny skolsten ses över och därefter utförs ny fogning med ett svagt hydrauliskt kalkbruk. Detta bruk är betydligt mjukare och kan därför i större utsträckning följa med i murens rörelser.

Ladugård 1

Ladugård 1 sedd från söder respektive väster.

Byggnaden ligger orienterad i öst västlig riktning och är uppförd på en låg naturstensgrund av huvudsakligen tuktad sten. Grunden i byggnadens nordöstra hörn kalvar ut något varför en översyn av grundläggningen vore önskvärt. Vidare har en del av fyllnadsstenen i anslutning till den östra gaveln rasat in i byggnaden och skulle behöva återföras till sitt ursprungliga läge.

Stommen utgörs av en stående regelkonstruktion. Fasaderna är klädda med stående panel målad med faluröd slamfärg. Merparten av den ursprungliga panelen kvarstår och utgörs till största del av kilsågade bräder. En del provisoriska lagningar har utförts genom att nya bräder samt någon kraftigare regel spikats utanpå befintlig panel. En del skadad panel förekommer, framförallt i anslutning till byggnadens gavelrösten samt i anslutning till mark där omgivande vegetation medfört en ökad fuktbelastning. Vid byte av panel bör man ersätta skadade bräder med material av likvärdig kvalitet och dimension. Panelen är överlag i behov av ommålning.

Provisoriska lagningar på västra gaveln. Rötskadad panel i anslutning till mark. Östra gaveln med igensatt fönster.

Centrerat på den norra- respektive södra långsidan finns ett par dubbelportar klädda med liggande panel. Portarna är ytbehandlade med tjära och bärs upp av kraftiga banggångjärn. Den ursprungliga panelen är i ena kanten försedd med en smäcker hyvlad profil. På sydsidans portar har en del av den ursprungliga panelen dock ersatts med fjällpanel av standardutförande. Vid framtida upplagning av portarna bör man tillse att ny panel utförs i enlighet med ursprungligt utförande. Portarna är i dagsläget i behov av viss uppriktning samt tjärning. På den östra gaveln kan man skönja spåren av en igensatt fönsteröppning.

Framsidans dubbelport.

Baksidans dubbelport.

Kalvande stengrund i nordöstra hörnet.

Taket på ladugården har tidigare utgjorts av hyvlade stickspån spikad på ett glest liggande undertak av sågade bräder. Enligt uppgift från de nuvarande arrendatorerna täcktes taket om med nuvarande plåttak av sinuskorrugerad aluminiumplåt på 1970-talet. Det ursprungliga sticktaket ligger dock bevarat under. Takets vindskivor uppvisar en del tecken på begynnande rötskador. Ladugården har tidigare varit försedd med hängrännor i anslutning till takfoten. Dessa är idag nedrasade varvid endast rännkrokarna kvarstår.

Byggnadens uppvisar inga större skador på stomkonstruktionen. Åtkomst till de inre utrymmena för en noggrannare undersökning var emellertid inte möjlig i samband med besiktningstillfället då ladugårdens portar var försedda med hänglås.

Ladugården används idag som ett renodlat förvaringsutrymme. Bland annat hyser man här gårdens gamla traktor, en tidig modell av Volvo BM.

Ladugård 2

Ladugård 2 sedd från sydväst respektive sydost.

Byggnaden som är belägen i vinkel till ladugård 1 ligger orienterad i nord-sydlig riktning. Den södra delen, vilken tidigare tjänat som fähus, utgör ungefär en tredjedel av ladugårdens totala omfattning och är uppförd i liggande timmer medan den resterande, norra delen, utgörs av en stående regelkonstruktion. På ladugårdens västra respektive östra sida är timret lämnat synligt medan den södra gaveln klätts in med en stående panel. Ladugårdens norra del är i likhet med södra gaveln klädd med stående panel. Hela byggnaden är målad med faluröd slamfärg. Ladugårdens tak har ursprungligen varit täckt med hyvlade stickspån. Rester av detta kvarstår under nuvarande taktäckning av sinuskorrugerad aluminiumplåt. Takets vindskivor uppvisar begynnande rötskador, särskilt i anslutning till den södra gaveln.

Idag inrymmer ladugårdens norra halva en vedbod samt allmänna förrådsutrymmen. Även fähuset i söder nyttjas som förråd. Hela byggnaden är i behov av ommålning.

Västra fasaden

Västra fasaden.

På den västra fasaden finns 3 dubbelportar. Porten som leder in till fähuset i söder är klädd med liggande panel medan de övriga två portarna är utförda som enklare bräddörrar med stående panel. Samtliga portar är upphängda med bandgångjärn. Portarnas panel är vackert åldrad och i ett förhållandevis gott skick. De är emellertid i trängande behov av omtjärning.

I fasaden finns sammanlagt fem fönsteröppningar vilka i dagsläget satts för med tjärstrukna fönsterluckor. Fönstrens bågar är antingen i dåligt skick eller i några fall till och med obefintliga. Öppningarna omges av vitmålade släta foder.

Västra fasadens norra del är som tidigare nämnts klädd med en stående panel målad med faluröd slamfärg. I höjd med portarnas överkant avdelas fasaden i en undre och en övre sektion. Delningen är utförd med en bräda lagd på förvandring. På dess ovansida har man monterat en snedställd vattbräda.

Panelen utgörs av sågade bräder av varierande bredd. Frånsett några mindre rötskador i anslutning till marknivå är panelen i gott skick. Syllen utmed den västra långsidan är på ett par ställen angripen av röta och skulle därför må väl av en översyn där rötskadade delar avlägsnas och ersätts med nytt friskt virke.

Norra gaveln

Norra gaveln sedd från nordväst.

Norra gaveln sedd från nordost.

I anslutning till ladugårdens norra gavel har man låtit uppföra ett litet utedass. Dasset är försett med ett sluttande pulpettak täckt med sinuskorrugerade eternitplattor. Takets vindskivor är kraftigt angripna av röta och behöver ersättas. Panelen på den ladugårdens norra gavel är i gott skick. I fasaden finns en mindre lucka upphängd på bandgångjärn.

Då ladugården är placerad i en sluttning reser sig stengrunden i byggnadens nordöstra hörn cirka en och en halv meter ovan mark. Stengrunden är utförd med huggen natursten vilken kallmurats med inkilad skolsten i fogarna. I anslutning till ladugårdens nordöstra hörn kalvar grunden ut något varför en översyn av grundläggningen på sikt förordas.

Östra långsidan

Östra långsidan sedd från nordost.

Östra långsidan sedd från sydost.

I enlighet med ladugårdens västra fasad utgörs den södra delen av östra långsidan av liggande timmer medan den norra delen är klädd med stående panel. Panelen är överlag i gott skick.

I anslutning till fähuset finns en enkelport klädd med liggande profilerad panel. Panelen är i behov av tjärstrykning samt komplettering då det saknas en bit panel i ovankant. Upphängningen är ordnad med bandgångjärn. Alldeles nedanför fähusets dörr på den östra långsidan finns en stensatt gödselstad. Den ursprungliga stensättningen har på senare tid försetts med en gjuten betongsula vilken på tre sidor avgränsas med en drygt halvmeterhög betongklack. I anslutning till gödselstaden har ladugårdens stengrund fogats med cementbruk.

I det sydöstra hörnet är ladugårdens knut frilagd varvid man tydligt kan se timringens sammanfogning med laxknutar.

Sydöstra hörnets laxknutar.

Direkt öster om gödselstaden ser man resterna av en äldre stengrund. Sannolikt härrör denna från en tidigare komplementsbyggnad till gårdens två ladugårdar.

Södra gaveln

Södra gaveln sedd från sydost.

Hela den södra gaveln med tillhörande gavelröste är klätt med en stående panel. I gavelröstets mitt finns en brädklädd dubbelport, med luckor upphängda på bandgångjärn. Denna har sannolikt nyttjats vid inlastning, av exempelvis hö, på ladugårdens övre våning. I bottenvåningens fasad finns två fönsteröppningar omgivna av släta vitmålade fönsterfoder. I den västra öppningen sitter en fönsterbåge monterad, dock är glasen i bågen sedan länge borttagna/sönderslagna. Fönsterbågen i den östra öppningen saknas såväl spröjs som glas. Panelen är, liksom på ladugården i övrigt, utförd i varierande bredder och i behov av ommålning. Panelen på gavelns dubbelportar uppvisar begynnande rötskador. Ersättning av skadad panel samt riktning av portarnas gångjärn bör därför utföras.

Stenfoten på ladugårdens södra hälft är förhållandevis låg vilket medför att såväl timmer som panel är extra utsatt för fukt från angränsande mark.

I nära anslutning till ladorna mot kanten av öns mer höglänta partier kan man skönja spåren av en tidigare bostadsgrund. Grunden är dock i dagsläget svårupptäckt till följd av den ymniga vegetationen på platsen.

Bostadshuset

Det nyuppförda bostadshuset sett från sydväst.

Dagens torp är återuppfört i enlighet med ett tidigare hus på platsen. Detta eldhärjades 2 januari 1993 så svårt att inget gick att rädda. Det enda som idag kvarstår av det ursprungliga huset är den stengrund som nuvarande torpstuga vilar på.

Från nuvarande arrendatorn har nedanstående foto av huset före branden erhållits.

Gamla bostadshuset på Stora Lindö före branden 1993. Foto taget av Elisabeth Johansson.